

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TAYYORLASHDA MUSTAQIL TA’LIMNI AHAMIYATI

**University of Science and Technologies
o‘quv–uslubiy bo‘lim boshlig‘i A.Sh.Musaev**

Mustaqil ta’lim shaxsning rivojlanishida asosiy omil bo‘lib, uning kelgusi faoliyatida mustaqil ishlay olish xususiyatlarini tavsiflovchi hamda kasbiy kompetentligini shakllantiruvchi bo‘lib xizmat qiladi. Mustaqil ta’lim mazmuni mehnat xarakteriga bevosita emas, balki bilvosita ta’sir etib, mustaqil ta’lim uchun imkoniyat topa olishiga bog‘liq bo‘ladi. Mustaqil ta’lim talabani kelgusi faoliyati davomida o‘z yo‘lini belgilashining vositasi bo‘lib, talaba o‘z imkoniyatlarini baholay olishiga sabab bo‘ladi. Talabada aniq ifodalangan ehtiyoj sezilmasa-da, biroq har bir insonda albatta, o‘zini qoniqtirishga, namoyon etishiga, o‘zining mavjudligini namoyon qilishga bo‘lgan nobiologik ehtiyoj mavjud bo‘ladi.

Bakalavr-o‘qituvchilarni tayyorlashda kasbiy-metodik faoliyat yurita olish kompetentligini shakllantirishning metodlari va vositalariga to‘xtalib o‘tdik. Ta’lim olayotgan bo‘lajak bakalavr o‘qituvchilarning kasbiy-metodik faoliyat yurita olish kompetentligini shakllantirish ta’lim olishning hamkorlikdagi va individual tarzdagi shakllari, mustaqil ta’lim olishning adekvat metodlari, o‘quv maqsadiga ko‘ra texnologik jarayonlarda va texnik obyektlarni qo‘llashda, mustaqil ta’lim jarayonidagi ko‘rinishlari ilmiy asoslandi. Kasbiy-metodik faoliyat yurita olish kompetentligini shakllantirishning asosiy omili bo‘lib, mustaqil ta’limni tashkil etish metodlari hisoblanadi.

Kasbiy mustaqil ta’lim shaxsning rivojlanishida asosiy omil bo‘lib, uning kelgusi faoliyatida mustaqil ishlay olish xususiyatlarini tavsiflovchi hamda kasbiy kompetentligini shakllantiruvchi bo‘lib xizmat qiladi. Mustaqil ta’lim mazmuni mehnat xarakteriga bevosita emas, balki bilvosita ta’sir etib, mustaqil ta’lim uchun imkoniyat topa olishiga bog‘liq bo‘ladi. Mustaqil ta’lim talabani kelgusi faoliyati davomida o‘z yo‘lini belgilashining vositasi bo‘lib, talaba o‘z imkoniyatlarini baholay olishiga sabab bo‘ladi. Talabada aniq ifodalangan ehtiyoj sezilmasa-da, biroq har bir insonda albatta, o‘zini qoniqtirishga, namoyon etishiga, o‘zining mavjudligini namoyon qilishga bo‘lgan nobiologik ehtiyoj mavjud bo‘ladi.

Bo‘lajak o‘qituvchi o‘z bilimini mustaqil oshirish faoliyatini aniq bir maqsadga yo‘naltirishi va bu maqsadga erishish uchun quyidagi shartlarga rioya qilishi kerak.

1. O‘z bilimini mustaqil oshirish mazmunini bo‘lajak o‘qituvchi mutaxassisligi bo‘yicha pedagogik amaliyot o‘tayotgan ta’lim muassasasining o‘quv amaliyotidagi aniq sharoitlarga, amaliyotning sharoitlari, talablariga moslashtirishi kerak.

2. Bo‘lajak o‘qituvchi ma’lumni maqsad asosida va muayyan tartibda o‘zida quyidagi sifatlarni shakllantirib borishi kerak:

- talabalarning intilishlari, qiziqishlarini chuqur his qilish, tushunish, ularning

ma'naviy ehtiyojlarini hisobga olib;

- talabalar bilan emotsional aloqa o'rnatish, ularning aqliy, axloqiy va amaliy faoliyati tomonlariga faol ta'sir etish.

3. Bo'lajak o'qituvchi umumiy pedagogika, psixologiya, mehnat gigiyenasi va fiziologiyasi, umumkasbiy va ixtisoslik fanlari bo'yicha savollar ro'yxatini mustaqil o'rganib chiqishi shart.

4. Bo'lajak o'qituvchi o'zining pedagogik mahoratini oshirish ustida ishlash tizimining eng samarali usullari, yo'llarini tanlab olishi, texnologik jarayon va texnik obyektlarni to'g'ri tanlab faoliyat ko'rsatishi kerak.

5. Bo'lajak o'qituvchi aniq sharoitlarni hisobga olgan holda va ularga mos tarzda individual holda yoki jamoa bilan birga o'z bilimini oshirish shakllaridan foydalanishi, amaliy mashqlar bajarishi maqsadga muvofiq.

6. Bo'lajak o'qituvchi o'z bilimlarini oshirishni doimiy ijodiy izlanishlar tarzida tashkil etish va ma'lum maqsadga yo'naltirishi zarur.

Buning uchun u:

- ijodiy izlanishlar jarayonini boshqarishga moyil bo'lishi;

- ijodiy izlanishlarning samaradorligi o'qituvchining pedagogik, psixologik va nazariy tayyorgarligiga bog'liq bo'lishini esda tutishi lozim.

Hozirda oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari kasb ta'limi yo'nalishi bo'yicha bakalavr-o'qituvchilarni tayyorlashda mustaqil ijodiy faoliyat kadrlar tayyorlash sifatini oshirishning muhim omili ekanligiga e'tibor qaratishmoqda. Ular muammoli suhbat(izlanish xarakteridagi savollar yordamidagi suhbat)dan keng foydalanib, talabalarning tayyor ko'rsatma va tavsiyalar olmasdan, topshiriq hamda vazifalarni mustaqil ijodiy bajarishlariga zamin yaratmoqdalar.

Mustaqil ta'lim talabalarda:

- shaxsiy, kasbiy, individual xususiyatlarni namoyon etish;

- bilim, ko'nikma, malakalarni va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish;

- umumkasbiy va ixtisoslik fanlariga oid kompetensiyalarni rejalashtirish;

- o'quv topshiriqlarini tartibga solish va nazorat qilish uchun ongli ravishda foydalana bilish;

- ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga asos bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etish yaxlit pedagogik jarayon bo'lib, u quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

- talabalarning mustaqil ta'lim haqidagi tushunchalarini aniqlash, nazariy va amaliy bilim olish faoliyatini tahlil qilish, mustaqil ta'lim olish ko'nikma va malakalarini o'rganish asosida ularga mustaqil ta'lim olishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati to'g'risida ma'lumot berish;

- talabalarning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ehtiyoji va unga ta'sir ko'rsatuvchi psixologik omillarni o'rganish, mustaqil ta'lim mazmunini ishlab chiqish;

- ishlab chiqilgan mustaqil ta'lim mazmuni asosida auditoriyada va auditoriyadan tashqarida mustaqil ta'lim olish o'quv yuklamalari hamda vaqt me'yorlarini aniqlash;

- didaktik jarayonni amalga oshirish maqsadida mustaqil ta'limning tashkiliy

shakllari, samarali metod va vositalarini tanlash;

- ta'lim maqsadini amalga oshirish uchun talabalarning mustaqil ta'lim olishga qiziqish va ehtiyojlarini e'tiborga olib, muayyan mavzular bo'yicha topshiriqlar, ishlanmalar, tavsiyalar ishlab chiqish;

- talabalarda mustaqil ta'lim olish ko'nikma va malakalarining shakllanganlik darajalarini aniqlash mezonlarini ishlab chiqish;

- talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish va amalga oshirish;

- talabalarda mustaqil ta'lim olish ko'nikma va malakalarining shakllanganlik darajasini baholash.

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda mustaqil ta'lim – o'z-o'zini boshqara olish, ijodiy jarayonni tashkil eta olish qobiliyati, o'z fikrlarini zarur yo'nalishda boshqara olish, yangi yechimlar, g'oyalar topish imkonini beruvchi manbalarga intilish, o'z ijodiy faolligini ta'minlash uchun mustaqil ravishda sharoit yarata olish, kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash, nazorat qilish va baholash, mustaqil ta'lim olishda zamonaviy texnika hamda texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalana olish ko'nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Sharipov Sh.S. O'quvchilar kasbiy ijodkorligi uzviyligini ta'minlashning nazariyasi va amaliyoti.Ped.fan.dokt. diss. – T., 2012.–264b

2.Muslimov N. va boshqalar. Pedagogika (nopedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun). T.: TDPU. 2013. 15,25 b.t.

3.Qo'ysinov O.A., Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariyasi va metodikasi. Monografiya. T.: "Fan", 2009. - 92 b.